

ÉRTÉKES KÖNYVEINK SZÁMBAVÉTELE

Nem véletlen, s nem is múló divat, ha a Magyarországi Evangélikus Egyház egyre több figyelmet fordít a levéltár-, könyvtár- és múzeum-ügyre. Itt és ma végezzük szolgálatunkat, s a jelen magyar társadalmá komoly erőfeszítéseket tesz azért, hogy művelődéstörténetünk minden értékét megmentse, feltárja, gondozza és ismertté tegye. Nem egy lelkész is részt vesz a magyar és egyetemes művelődéstörténet emlékyanyagát feltáró munkában. Igen nagy azoknak a száma, akik falujuk, városuk vagy megyéjük néprajzi és helytörténeti gyűjtőmunkájában vállaltak aktív részvételt, a megfelelő helyi keretekben. Társadalmunk igényli is ezt a szép munkát az evangélikus lelkészekről.

Van azonban olyan művelődéspolitikai feladat, mely egyenesen a lelkészekre vár, melyet helyettük senki más el nem végez, nem is végezhet el. Mint gazdái s kezelői egyben az evangélikus egyházi tulajdonban álló egyetemes és magyar művelődéstörténeti anyagnak, aktív részvételük nélkül elengedhetetlen mindennek őrzése, gondozása, feltárása. Gondos, értő, hűséges munkájukkal csak a dokumentumokat közvetlenül kezelő lelkészek menthetik meg a jelen és a jövő számára az amúgy is megcsappant, de még mindig jelentős mennyiségű emlékyanyagot, első sorban az evangélikus egyház egésze számára, de minden honfitársunk s a szaktudományok bel- és külföldi művelői hasznára is. A szaktudományok sorában elsősorban a történettudomány, annak minden stádiuma, s a magyar irodalomtörténet fordul különös érdeklődéssel az egyházi tulajdonban levő könyvanyag felé, a magunk házatáján pedig a rég múlt s a közelmúlt egyháztörténete. Sok háborús pusztítás után is szinte meglepő számban maradtak fent ismert s kevésbé ismert gyűjteményekben olyan nyomtatott és írott források, melyeknek ismerete nélkül szegényes és téves eredményekhez jutna a szaktudós. E források szakszerű feldolgozása természetesen gyakran igénybe kell, hogy vegye teológiai képzettséggel rendelkezők munkáját is.

Az azonban nem csupán a közreadás vagy a rendszerezés feladata van hátra. Bármelyik könyvtárban vagy levéltárban dolgozik a kutató, feltárára váró értékekre bukkan időről időre. Koránt sincs „zárt száma” például a magyar nyelvemlékeknek: eddig nem ismert középkori zenei emlékre lehetett találni olyan könyvtárban is, melyet régtől s állandóan gondoztak, katalógusa is volt.

Meglepő, hogy a híres kolozsvári bibliográfus, Szabó Károly munkájának, a Régi Magyar Könyvtár három kötetének megjelenése (1879—1898) óta olyan sok 1711 előtti magyar mű s annak annyi egyenként számolt példány került elő, hogy a most készülő új kiadvány a réghez képest 50—100%-os kiegészítést tartalmaz. Tovább szűkítve a vizsgált időszak határát az 1473—1600-ig terjedő évekre, Szabó Károly adataihoz képest közel 90%-os a kiegészítés. Pedig a magyar történelemnek ez a jó száz éve sem sok hadakozásával, sem tűzvészével nem kedvezett a könyv megmaradásának, emellett pedig a 16. század könyvter-

mése természetesen jóval alatta marad a későbbi századokénak. A régi könyvet a maga korának veszedelmein kívül az azóta lefolyt majd 400 esztendő is tizedelte. Köztudott dolog, milyen pusztítást okozott a nagyenyedi Bethlen-kollégium könyvtárában a város 1849-es égése. A ma élő s dolgozó nemzedéknek ugyan nem szükséges idáig visszatekinteni, ha a háborús vagy nem háborús könyvpusztulásra emlékezik. Más értékekkel együtt pusztult az oly romló anyagú irat és könyv is: — szomorú az, hogy nem egyszer hanyagság, nemtörődomség, túlságosan „nagyvonalú” kezelés eredményeképpen is ment veszendőbe művelődéstörténeti érték.

A hűséges gondozás olyan előfeltétel, melyet semmi más nem pótol — a pontos nyilvántartás éppen ezt a gondos kezelést teszi könnyebbé. Az értékes dokumentumanyagokat őrző egyházközség, intézmény először is a maga számára tekinti át felelősséggel a reá bízottakat, másrészt a szélesebb szakmai nyilvánosságnak s a felügyeleti szerveknek is beszámoló értékeiről. Az ilyen számbavétel mindig azzal jár, hogy az ismert értékek mellé felsorakoznak eddig számon nem tartottak is. A már említett Régi Magyar Nyomtatványok (1473—1600) nyomdába adott kézírata s az első korrektúra között eltelt 1½ év alatt újabb kiegészítéseken kívül pótlólag még 16 korábban nem ismert nyomtatványt kellett felvenni. A mű megjelenése további kiegészítéseket „provokál ki” bizonyára; a magyar tudományosság számára oly fontos pótlásokat folyamatosan közreadja majd a Magyar Könyvszemle.

A kiemelkedő értékek közt nem ok nélkül emlegetjük annyit a 16. sz.-i nyomtatványokat, *régiségükkel* együtt jár *ritkaságuk*. A 17—18. században a megjelenő könyvek száma egyre nő, a művek kiadásai szaporodnak s ezeket megszerezni — akárcsak egy-két tudományos határain belül is — egyre nehezebb, s nem mindig állhatott módjában egy-egy nagy magánkönyvtárnak vagy akár a Széchényi Ferenc értékes magángyűjteményéből 1802-ben nemzeti nyilvános könyvtárrá váló Országos Széchényi Könyvtárnak.

A régi nyomtatványokon kívül azonban ritkaság-számba megy sok olyan könyv, füzet, kis nyomtatvány, aminek tulajdonképpen nem is kelene annak lennie, mert napjaink vagy a közelmúlt terméke. Azonban a törvényes kötelempéldány-szolgáltatás korában sem került be minden kiadvány a nagy könyvtárakba. Adataink vannak arról, hogy pl. az 1848—1856 közötti időszakban a szombathelyi Bertalanffy-nyomdában 64 mű jelent meg (ebből 40 1. feletti terjedelemben 17). Mégis a nyomda ebben az időszakban csupán 5 műből küldött köteles példányt.

A nyomtatvány jellege (iskolai, egyesületi kiadvány), terjedelme is okozhatta, hogy nincs meg jelenleg nagy könyvtárainkban. Volt olyan elgondolás, hogy a kiadványok bizonyos terjedelmen alul nem méltók a könyvtári megőrzésre. Sokért nem adnánk, ha az elmúlt idők — akár saját közelmúltunk-mindennapjairól, iskolai, kereskedelmi vagy egyházi életéről a figyelemre nem méltatott kisnyomtatványok révén többet tudnánk. A röplapok, kisalakú plakátok, hangversenyműsorok stb. a legtöbbször úgyszólván a véletlennek köszönhetik fennmaradásukat. Pedig a magyar zenei élet jobb ismeretét gazdagítaná, Győr mindig élénk zenei környezetének árnyaltabb ábrázolásához járulna hozzá, ha fellelhető lenne Albert Schweitzer győri hangversenyének programja. — Valószínű, hogy helyi nyomdák — terjedelem szempontjából mindig könyvek minősülő — termékei esetleg csak néhány közeli evangélikus egyházközség könyvei között maradtak fent, — még nagyobb a valószínűség helyi nyomdák kisnyomtatványairól szólva. Ezt azért szükséges ilyen nyomtatékosan és részletesen elmondani, hogy mindnyájunk előtt példá-

zódjon: egy *jelentéktelennek látszó s nem is régi, kis terjedelmű nyomtatvány is lehet ritkaság, s mint ilyen, értékes; nem túlzó álláspont tehát a selejtezési tilalom hangsúlyozása.*

A tapasztalatok azt is mutatják, hogy a második világháború okozta károk gyakran nagyobb mértékben sújtottak központi könyvtárakat — előfordul, hogy központi szervek, hatóságok hivatalos kiadványai éppen a központi könyvtárakban pusztultak el s váratlan helyeken, nyugalmasabb helyzetben levő kisebb könyvtárakban maradtak meg.

Az író-olvasó emberben felmerül — ha elmúlt korok könyveivel jár — a könyvek tartalmi bírálatának kérdése is. Más azonban az olvasó szempontja, mint egy könyvgyűjtemény kezelőjéé. A tudományos kutatás számára *minden dokumentum értékes*, mert jellemző a korra, pozitív, negatív vagy vitatható tartalmával. Mivel pedig az evangélikus gyülekezetek birtokában levő könyvtárak nem a széles körű nyilvánosság közművelődési intézményei, hanem zömmel történeti értékű könyvanyagot tartalmazó gyűjtemények — éppen ez az értékük s ezért vár tőlük sokat a hazai tudományosság — megbecsült dokumentum az is, ami régen túlhaladott, mint tudomány. Az evangélikus egyházi könyvtárakban megbecsüljük azokat a kiadványokat is, amelyeknek tartalma nem egyezik — hiszen nem is egyezhet — mai látásunkkal — a közelmúlt minden teológiai árnyalatának helye van természetesen ezekben a könyvtárakban. Annak is, ami nem folytatnivaló hagyomány.

Most, mikor még nem gondolhatunk a könyvtárak teljes állományának katalógizálására, s a fennálló rendelkezések is csupán a *kiemelkedő értékű könyvanyag számbavételére* köteleznek, itt az ideje, hogy tájékozódjunk néhány jó munkaeszköz felől. Nem felesleges talán az alapvető kézikönyvek, életrajzi szaklexikonok és általános lexikonok és eredményes használatuk módjának ismertetése.

A *kiemelkedő értékű könyvanyag köre elég széles — de jól körülhatárolt*. A munka jó elvégzéséhez a leírt kategóriák felismerése az egyik lényeges pont, a másik a megfelelő kategóriákba tartozó *könyvek pontos leírása*. Mindkét esetben döntő, hogy meg tudjuk állapítani a *szerző* nevét és a *kiadás helyét és idejét*. Ezen múlik, hogy a kérdéses művet egyáltalában nyilvántartásba kell-e venni, kiemelkedő értéket jelent-e a könyv. E munkához azok a lelkészek, akik a nagyobb könyvtárakban dolgoznak vagy amúgy is kedvelői a régi könyveknek, korábban megszerzték a szakmai ismereteket — a könyvszerető, de hasonló anyaggal eddig nem foglalkozó lelkészek számára pedig talán nem felesleges az alapvető kézikönyvek, általános és szaklexikonok s eredményes használatuk ismertetése.

Modern magyar szakmunka — mely ugyan számunkra felesleges ismereteket is bőven közöl a könyvtári technika, a dokumentáció kérdéseiről — *Sallai István és Sebestyén Géza*: A könyvtáros kézikönyve c. (2. átd., bőv. kiad. Bp. 1965.) kiadványa. Ha egy-egy szerzővel, eseményvel kapcsolatban utána akarunk nézni új kézikönyvben az adatoknak, ajánlhatók a következő kézikönyvek: Magyarország története 1—2. k. (Főszerk.: *Palményi E., Székely Gy.* Bp. 1963.) vagy Magyarország története 1—3. k. Egyetemi tankönyv Bp. 1957—62., — A magyar irodalom története 1—6. k. (Főszerk.: *Sötér I.*) Könyvtörténeti érdeklődést elégíthet ki *Fitz József*: A magyar könyv története 1711-ig. (Bp. 1959.)

Az író személynék kétségtelen megállapításához, a címlap adatainak esetleges kiegészítéséhez segítenek a bibliográfiák. Mindaddig, míg a többször emlegetett *Régi Magyar Nyomtatványok* (1473—1600) c. kézszerű munka meg nem jelenik, használható *Szabó Károly*, illetve *Szabó*

Károly és Hellebrant Árpád 3 kötetes híres munkája, az 1879—1898 k. megjelent *Régi Magyar Könyvtár*. Az 1. kötet az 1531-től 1711-ig megjelent magyar nyomtatványokat, a 2. kötet az 1473—1711-ig megjelent nem magyar nyelvű hazai nyomtatványokat, a 3. kötet pedig a magyar szerzőktől külföldön 1480-tól 1711-ig megjelent nem magyar nyelvű nyomtatványokat tartalmazza. Kiegészítése: *Sztripszky* Hiador: Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtár c. munkájának 1—2. k.-hez. Bp. 1912. Itt tehát az 1711-nél régebbi magyar, magyarországi és magyar szerzőjű munkák keresendők.

Az 1711—1920 közötti évszázadokra vonatkozóan a következő bibliográfiák használhatók:

1. *Magyarország bibliográfiája 1711—1860* (Összeáll.: Petrik Géza) 1—4. k. Bp. 1882—1892. 2. *Magyar könyvészet 1860—1875*. (Összeáll.: Petrik Géza) Bp. 1885. 3. M. k. 1876—1885. (Összeáll.: Kizslingstein Sándor). Bp. 1890. 4. M. k. 1886—1900. (Összeáll.: Petrik Géza) 1—2. k. Bp. 1908—1913. 5. M. k. 1901—1910. (Összeáll.: Petrik G.—Barcza Imre) 1—2. k. Bp. 1917—1928. 6. M. k. 1911—1920. (Összeáll.: Kozocsa Sándor) 1—2. k. Bp. 1939—42. 7. M. k. 1945—1960 (közreadja az OSZK.) Bp. 1964-től most van kiadás alatt.

Hiányzik, mint látható, az 1921—1944. évek magyar nemzeti bibliográfiája (most van kiadás alatt). Mindezek a teljesség igényével, az összeállítók által elérhető valamennyi hazai nyomtatott műre kiterjednek, az adott időszakban, mint általános bibliográfiák.

A szakbibliográfiák közül kevésbé ismert *Bodor* Aladár műve (Magyarország helyismereti könyvszete 1527—1940. Bp. 1944.) A történeti bibliográfiák közül Kosáry Domokosé 1825-ig, I. Tóth Zoltáné 1825—1867-ig terjedő anyagot tartalmaz. Haszonnal forgatható minden életrajzi és irodalmi lexikon, elsősorban *Szinnyei* József: Magyar írók élete és munkái: 1—14. k. (Bp. 1891—1914). Ha a tudományos kutatás némely adatát meg is haladta, alapvető kézikönyv. Teljességre törekszik, íróknak nem a szépírókat nevezi, hanem mindenkit, akinek nyomtatott műve jelent meg a múlt század végéig, illetve a század első évtizedében. „Egykönyvű” szerzőket is szerepeltet. *Szinnyei* művének folytatása lett volna a sajnálatosan csonkán maradt kiadvány; *Gulyás* Pál: Magyar írók élete és munkái. Új sorozat 1—6 k. Bp. 1939—1944. A 6 kötetben mindössze az A—D betűk jelentek meg. Kifejezetten irodalmi szaklexikonok az alább következők: *Magyar irodalmi lexikon*. Szerk: *Ványi* Ferenc. Bp. (1926.) Jóval több múlt századbeli és 20. sz. eleji író szerepel itt, mint az újabb irodalmi lexikonban; munkatársi gárdájában evangélikus lelkészek és tanárok is dolgoztak, érdemes használni. — *Irodalmi lexikon*. Szerk.: *Benedek* Marcell. Bp. 1927. Világirodalmi anyagot ad, itt is részletesebb a régebbi írók köre, a főbb művekből válogatva sorol fel. — Az új, 1963—1965. k. megjelent *Magyar Irodalmi Lexikon* köre szűkebb, mint *Szinnyei*é vagy *Gulyás*é; a szépirodalom művelőin kívül tartalmazza a kiemelkedő publicisták, irodalomtörténészek, esztéták, nyelvészek s a tudományokat irodalmi fokon népszerűsítő más tudományok művelőinek adatait is. Bőven hozza az élő írókat, tudósokat, a lexikoncikkek 1956—1964 között készültek. Adatait kritikával kell használni. — *Magyar Eletrajzi Lexikon* (Szerk.: *Kenyeres* Ágnes) 1—2. k. Bp. 1967—69. a következőképpen határozza meg az életrajzi adatokkal szereplők körét: mindazok, akik emlékezetesen hozzájárultak a magyar történelem és művelődés, tehát a magyar társadalmi, gazdasági, politikai és szellemi élet történeti alakulásához. A lexikon igen bőven hoz természettudományi, technika-, sporttörténeti stb. anyagot. A teológiai irodalom művelői

is szerepelnek a mintegy 11 000 tárgyalt személy közt. Adatgyűjtését 1967-ben zárta le; tudni kell, hogy csak lezárt életművek szerepelnek, tehát élők nem, azt is, hogy a 2. kötet az 1-nél is nagyobb alaposságra és részletességre törekszik, feldolgozta pl. a Lelkipásztor idevonatkozó anyagát is. A régi könyvanyag feldolgozásánál jó szolgálatot tehet az ismert osztrák—magyar lexikon: *Wurzbach*: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich... 1750—1850. 1—60 k. + regiszter, Wien 1836—1923. Régi és új írók műveinek leírásánál — ha álnéven jelentek meg — használhatjuk *Gulyás Pál* Magyar írói álnév lexikonát (Bp. 1956.) Ha azonos álnéven több író is írt, zárójelben közli a lap, folyóirat címét és évkörét, ahol az álnév előfordul. Azonban — ha ritkábban — önálló mű jelent meg álnévvel, ezért ajánlható használata. Pl. *Táncsics* Mihály munkája jelent meg *Egy* rab álnéven, de használta az *Amdorlaci* Máté és a *Tüskevári* álnévet is. *Horváth* János irodalomtörténésznek 26 féle álnévet tartja számon az a lexikon, s tudja, hogy pl. *Néry* Pál nem név, hanem álnév, s *Hunfalvy* Pált rejti. *Gulyás* feldolgozta többek között a következő vidéki lapok itt jelzett évfolyamait: *Győri Hírlap* 1896—1918, *Győri Közlöny* 1891—1896, *Borsodmezei Lapok* 1891—1907, *Miskolci Napló* 1901—1920, *Nyugatmagyarországi Híradó* 1891—1918, az ugyancsak pozsonyi *Híradó* 1919, a *Sopron* következő évfolyamait: 1891—94, 1897—1905, 1912—13, *Soproni Hírlap* 1895—97, *Soproni Napló* 1897—1919. Adatgyűjtését 1952-ben zárta le. A *Gulyás*-féle álnév-lexikon hiányában használható lehet a *Pallas Nagy Lexikona* 1893-ban megjelent 1. kötetben az *álnév* cikket, mely teljes egészében közli *Porzolt Kálmán*: Magyar írói álnévek c. dolgozatát. (A *Révai* Lexikon, mely a *Pallas*-on alapszik, ezt a cikket teljesen elhagyta.)

Egy másik speciális lexikon az először 1860-ban megjelent latin helynév-lexikon: *Græsse*, J. G. Th. — *Benedict*, F.: Orbis latinus oder Verzeichniss der wichtigsten lateinischen Orts- und Ländernamen. 2. Berlin 1909. Eligazít ez a lexikon, ha a könyv címlapján a kiadás helye felől kétségeink vannak. A szó latin alakjának betűrendjében, valamennyi változatával hozza a helyneveket, bőséggel olyanokat, melyeket általános lexikonban hiába keresnek pl.: *Caesareopolis*—*Késmárk*, *Deodatum*—*Tata*, *Siculus pons*—*Székelyhíd*, *Rubra arx*—*Vörösvár* (Ez utóbbiaknál ugyan bármelyik iskolai latin szótár is jól szolgál). A könyvek címlapján leggyakrabban a következő latinított helynévvel találkozunk: *Agria*—*Eger*, *Claudiopolis*—*Kolozsvár*, *Iaurinum*—*Győr*, *Sabaria*, *Savaria*—*Szombathely*, *Sempronium* (Sopronium, *Oedenburgum*, sőt *Deserta civitas!*)—*Sopron*, *Strigonium*—*Esztergom*, *Tyrnavia* (Tyrna), *Tirna* *Nagyzsombat*. A német és svájci városnevek, s a hazaiak egy része is fölismerhető a latinus végződéssel, változatban is: *Eperiae*—*Eperjes*, *Cibinum*—*Nagyszében*, *Parca*—*Párkány*, *Ginsium* (Gunsza civitas)—*Kőszeg*, *Leutschovia*—*Lőcse*, *Magnum Varadinum*—*Nagyvárad*, *Colonea* (Agnippina)—*Köln*, *Erfordia* (Erfurtum)—*Erfurt*, *Geneva*—*Genf*, *Hala* (Saxonium) — *Hala ad Salam* — *Hallensis Urbs*—*Halle* / *Saale*, *Lipsia*—*Leipzig*, *Viteberg* — *Witteberga*—*Wittenberg*, *Vormatia* — *Wormacium*—*Worms*.

Ha egy-egy könyv kategóriába sorolásánál vagy leírásánál semmi képpen nem jutunk előre, s a fellelhető kézikönyvek sem adnak megnyugtató megoldást, közvetlenül a lakóhelyhez közeleső nagy könyvtárhoz is fordulhatunk. A központi és megyei könyvtárak katalógusai, segédkönyvei és szakemberei bizonyára segítenek. Bármily nehéz személyi gondokkal küzdjön is az evangélikus egyház néhány nagy könyvtára — Sopronban, Győrött és Budapesten — a maga szerény eszközeivel nyilván szívesen szolgál. Már csak hasonló, sőt nagyrészt azonos régi s

újabb könyvanyagát tekintve is érdemes — szükség esetén — a református egyház nagy könyvtáraihoz fordulni (Sárospatak, Debrecen, Budapest, Pápa), Először a közelben érdemes segédeszközök után nézni, mielőtt levélbeli kérdésekkel vagy személyes utánajárással próbálkozunk azokat elérni. Eppen azért soroltuk fel olyan részletesen a lexikonok különböző fajtáit, hogy ki-ki megállapíthassa: a közvetlen környezetben, lelkesíti hivatalban, magánkönyvtárban, iskolában s másfelé nem is egy megtalálható.

A kiemelkedő értékes könyvek *kritériumait* e helyen felesleges volna elismételni, a D. 33—9/1970. és É. 370/1969. 16/1970. sz. közös püspöki utasítás 2. sz. melléklete részletesen leírja. Nemigen érthető félre, mi tartozik a középkori kézirat, s a 16. századi könyv csoportjába. Az 1711 előtti Magyarországon megjelent könyv kategóriájánál a kiadás helye és az időhatár döntő. Ezért volt szükséges a latin helyneveknél annyit időzni. Még a 19. sz. derekán is előfordul latin nyelvű mű — s mint helytörténeti vonatkozású, nem is hanyagolható el, pl.: Carmen sollemnitate occasione consecrationis basilicae Strigoniensis. Sabariae 1856. Typ. Emerici Bertalanffy, 9 1.

Ha az 1800 előtt külföldön megjelent magyar vonatkozású könyveket vizsgáljuk, éppen a szerző magyar voltának megállapítása okozhat gondot, — még a mű tárgyának magyar vonatkozását is egyszerűbb felismerni. Latin szótár vagy maguk a helynevek segíthetnek egy-egy kevéssé ismert s méghozzá idegen nevű szerző felismerésében, pl. Bayerus, Iohannes, parochus Waralliensis; Apelles, Paulus, Igloviae scholae urbanae rector. Néha a névhez függesztett jelző igazít el: Iohannes Bruckner Sopronio — Hungarus. Máskor a szerző kilétét a Szinnyi vagy egyházi névtárak segítségével kell megállapítanunk.

A különböző — nagyrészt külső, formai — indítékok miatt értékesnek nyilvánított könyveket számbavéve találunk olyanokat is, melyeknek kiadási helyét, idejét sem ismerjük, szerző nincs, tárgya nem magyar vonatkozású, történelmi szempontból sem jelentős, mégis nyilván kell tartanunk, mert kötése neumas pergamen kódexlapból készült, pl.: Argumentum historiae Herodoti Halicarnassei. H. é. ny. n. 46 l. (Megjegyzés a leírás után: neumas kódexlapba kötve.) Máskor meg a tulajdonosi bélyegző vagy a névbejegyzés, esetleg a leltár adatai tanúsítják, hogy a könyv Hajnóczy Sámuel vagy Szentiványi Vincze Bogomér könyvtárából származó darab, s ezért tartjuk nyilván.

A tartalmi okokból értékes, történelmi jelentőségű könyvanyag leírása fogja valószínűleg a legkevésbé gondot okozni, mivel itt kerülnek sorra a helytörténeti s az egyháztörténeti munkák is. A tudománytörténet, a technikatörténet, az orvostörténet, az iskolatörténet sok kisebb-nagyobb terjedelmű s jelentőségű dokumentuma is ebben a csoportban kerül nyilvántartásba, pl. Pethe Ferenc munkái, Kolbenheyer Móric megemlékezése a soproni evangélikus templom tornyának alapkövetéleről, 1862. május 21-én, — vagy egy kis számoló-könyv, amely még csonkán, a kiadási adatai nélkül is érdekes darab: Arithmetica practica azaz számvető tábla. H. é. ny. n. 101 x 1., — meg megtévezve bejegyzéssel: „Ex libris Iohannis Asbóth Sempronii anno Domini 1738.”

Az újkori kéziratok felismerése sem jelenthet nehézséget; a kezünkben levő kézirat keletkezésének időpontja a döntő, nem pedig a címben szereplő korábbi nyomtatvány vagy kézirat előállításának éve. Előfordulhatnak közelkorú vagy későbbi másolatok nyomtatott művekből, pl.: „Agenda az az Szent Egyházi cselekedeteknek modgya. Somoriában 1650. Weghelius András, 106^xlev. Kézírási másolat 1822 előtről.” Ide

tartoznak az 1527—1850. között keletkezett egyetemi, általában iskolai jegyzetek.

Mindenképpen fontos, hogy a könyveket kézbe vegyük. Ha jegyzék vagy katalógus van, az nagy segítséget jelent, annak alapján válogathatjuk ki a leírandó értékes anyagot a megadott szempontok alapján. Azonban még ilyenkor sem felesleges a könyv elővétele, hiszen sok lényeges adat csak akkor kerül szemünk elé (jelzet, bélyegző, bejegyzés, kötés, a könyv épségére vonatkozó adatok).

Végig gondolva az eddigieket, úgy tűnik, minden evangélikus egyházi közgyűjtemény kezelője számára és nevében, a magaméban is, a reánk váró s tőlünk elvárt feladat alapvető kérdéseit tekintettük át. Próbáltuk tisztázni, miért szükséges az értékes könyvanyag számbavétele. Mi teszi a könyvet értékesnek? Mi a régi könyv, mi a ritka könyv, hogyan válik ritkává a nem régi könyv? Arra a kérdésre itt nem térünk ki: hogyan, milyen formában várja el tőlünk a magyar tudományosság az értékes anyag számbavételét. Foglalkoztunk azonban azzal, a számbavétel munkájában milyen hasznos munkaeszközökre számíthatunk, hogyan használjuk ezeket, végül azzal is, milyen természetű problémákkal találjuk szembe magunkat munka közben.

Mindnyájan tudjuk, a magyar evangélikus lelkészeknek nem ez a munka a fő feladatuk — talán sokadik helyen következik a szolgálat különböző formái sorában. De szolgálat.

Papp Ivánné

Az apostolok mint Jézus tanúi

Lukács szóhasználatára jellemző, hogy „a martys szó mindenekelőtt azt jelenti, aki tényekről tudósít saját közvetlen tudomása alapján. Az itt szóbanforgó tények azonban Jézus történetének, különösen feltámadásának tényei, amelyeket Lukács ugyanolyan értelemben tekint objektív tényeknek, mint pl. a passió tényeit. Ezekről a tényekről nem lehet tanúskodni anélkül, hogy egyidejűleg rá ne mutatnánk jelentőségükre, és ne követelnék hívó elismerésüket... Itt tehát a tanúskodás tárgyának a sajátosságát hozza magával azt, hogy a tanú fogalmában bizonyos tények tanúsítása és jelentőségüknek hívó hitvalló és meggyőzésre törekvő hirdetése feloldhatatlanul kapcsolódnak egymással. A tények tanúja és az igazság tanúja azonos, elkerülhetetlen következményeként annak, hogy az evangéliumban történeti kinyilatkoztatásról van szó. Hogy éppen Lukács alkalmazza az evangélium tartalmára a tanúság fogalmát, az abból a törekvésből adódik, hogy világosan felmutassa az evangéliumi üzenet történeti alapjait... Ezért kell tanúkat megnevezni, mégpedig nem akármilyeneket, hanem olyanokat, akik erre a feladatra mint jelenvoltak alkalmasak, és erre kifejezetten elhívtattak (Lk 24, 47; Cs 1, 8, 22—26) és felkészítették (Lk 24, 48; Cs 5, 32).” Ebből következik, hogy Lukácsnál a tanú és „a szűkebb értelemben vett apostol fogalma egybeesik... Ők azok, akik alkalmasak erre, mert közvetlen tapasztalat alapján tanúsíthatják Jézus szenvedésének és feltámadásának ténylegességét, és mert egyúttal Jézus jelentőségét is felfogták hittel, és így erről is „tanúskodhatnak”. Ez úgy történik, hogy a tényeket és ezeket hittel felfogott jelentőségét együtt hirdetik. Csak így lesz a kerigma kerigmává. Különleges felkészítésül az Atya Lelkének ígéretét kapják, akit Jézus küld el nekik. „Martys” stb. ThWb IV. 1942:495k.

H. Strathmann